

Marta García Carbonell i María Palau Galdón, *Indignas hijas de su Patria. Crónicas del Patronato de Protección a la Mujer en el País Valencià*. Pròleg d'Esther López Barceló. València: Institució Alfons el Magnànim, 2023, 211 p. ISBN 978-84-1156-008-5

Josep Cerdà i Ballester

El llibre *Indignas hijas de su patria. Crónicas del Patronato de Protección a la Mujer en el País Valencià* és una obra que recull el treball d'investigació periodística que, el 2021, va rebre la Beca Josep Torrent de Periodisme d'Investigació que atorga la Unió de Periodistes Valencians.

Editat el 2023 per la Institució Alfons el Magnànim-Centre Valencià d'Estudis i d'Investigació de la Diputació de València, a hores d'ara compta amb tres reimpressions, amb un total de 2.300 exemplars.

El Patronato de Protección a la Mujer fou un organisme creat el 1941 i dissolt el 1985, en plena democràcia. El seu objectiu, almenys en teoria, era el de la «dignificació moral de la dona» amb la intenció de controlar i eliminar la prostitució clandestina de menors d'edat.

Però la realitat fou ben distinta i, al remat, esdevingué una institució de control sobre la població femenina que va tractar d'imposar un arquetip homologat de dona regit per la decència, la cautela i la castedat. Per a fer possible la seua missió el Patronat va comptar, a través de l'Església catòlica, amb la col·laboració activa i vigilant d'una sèrie d'ordes religiosos femenins, mitjançant els quals milers de xiques van ser tancades en convents reconvertits en espais de tortura, repressió i càstig que perseguïen el canvi de moral i de costums de llurs víctimes.

Indignas hijas de su patria no és un llibre de ficció. És la història d'una de les institucions més antigues del franquisme que va exercir un ferri control sobre les idees, les actituds, els comportaments i, sobretot, els cossos de milers de dones i xiquetes que es van atrevir a qüestionar les rígides normes de moralitat que els van ser imposades.

A través de poc més de dos-cents pàgines repartides en tretze capítols, les autores rescaten de l'oblit els pocs vestigis que queden d'una de les institucions misògines més longeves del país. Per al seu objectiu, comptaven amb els treballs previs de Consuelo García del

Cid, víctima del Patronat i alhora pionera en el seu estudi; amb les historiadores Mélanie Ibáñez i Vicenta Verdugo, especialistes en gènere i repressió franquista, i amb la tesi doctoral de la professora Carmen Guillén, *El Patronato de Protección a la Mujer: prostitución, moralidad e intervención estatal durante el franquismo* (Universidad de Murcia, 2018).

Però calia bussejar en els arxius i traure a la llum la realitat quotidiana del Patronat circumscrit al territori valencià, per la qual cosa van fer ús dels fons documentals repartits en arxius tan diversos —i dispersos— com l'*Archivo General de la Administración*, amb seu a Alcalá de Henares, els arxius històrics provincials de Castelló i Alacant o el municipal de Gandia. Amb tot, els papers conservats oferien una història parcial, oficial, escrita majoritàriament per homes, per la qual cosa era imprescindible contrastar la informació amb fonts de primera mà, com per exemple les veus de les protagonistes d'aquesta història tan trista. A l'efecte, es va fer inqüestionable entrevistar dones supervivents al rigor de la institució franquista, sempre que es trobaren amb forces per a contar la seua experiència. Tot aquell bloc d'informació es va completar amb fonts hemerogràfiques, legislació i bibliografia específica, fins a comptar amb un treball sòlid que es tanca amb la localització gràfica dels llocs protagonistes d'aquest relat: deu centres regentats per ordes religiosos, tres maternitats i quatre instal·lacions de tipus administratiu, tots a l'aixopluc del Patronat.

Per l'obra recorren veus d'altres temps, malauradament en alguns aspectes encara presents o que reviscolen sovint. En aquella postguerra grisa i polsosa que serveix de teló de fons, una dona que no poguera ser

bona esposa o mare no era útil segons la dictadura i la moral més estricta. Les dones eren «vàlides» en la mesura en què podien ser mares, portar criatures al món i educar-les —per descomptat— d'acord amb els preceptes de l'Església catòlica i del règim.

Una «mala dona» no podia complir aquesta funció, per això es convertia en «indigna», com apunta el títol del llibre. Qualsevol transgressió de l'ideal de dona perfecta, submissa, abnegada, bona esposa, mare i cristiana era perillós. Per això aquest tipus de dones s'havia d'aïllar, castigar les culpables i, per descomptat, redimir-les.

Durant els primers anys d'existència del Patronat, s'observa que es persegueixen les dones republicanes. Però, segons han pogut constatar les autores del llibre, en la mesura que avança el temps desapareix progressivament aquest perfil i, al remat, la institució es converteix en un organisme destinat a controlar tota transgressió del model de dona que es perseguia. De fet, molts dels testimonis procedien de famílies burgeses que denunciaven les seues filles pel simple fet d'eixir-se'n de la «norma».

«*Si no te portas bien, te mandamos con las monjas*». Aquest era un advertiment freqüent durant el franquisme, adreçat només —per descomptat— a les dones, que verbalitzava en forma d'amenaça una realitat silenciada. Era un avís ras i clar per a totes aquelles que no s'adaptaven al model femení establert pel règim com a canònic i correcte. Si no feien cas, elles —només elles— eren les que podien acabar en els convents de les Oblates, les Adoratrius o qualsevol altre orde religiós convertit en braç executor del Patronato de Protección a la Mujer. A canvi, aquests centres religiosos rebien els beneficis del treball de les recluses, a més d'un suport incondicional del Patronat en forma de subvencions, però que no revertia en les seues condicions de vida, normalment abocada a una quotidianitat pràcticament carcerària.

Si el Patronat va poder existir durant més de quaranta anys fou perquè va haver-hi un consens social o, com a mínim, un silenci. Una espècie de col·laboració col·lectiva que va permetre que totes les dones «perilloses» foren tancades en aquests centres. Les formes d'arribar-hi eren moltíssimes, ja que hi havia tota una xarxa de denúncies a l'ordre del dia. Les internes podien acabar allí pels motius més variats i mitjançant les formes més truculentes: batudes de carrer, denúncies de familiars, professors, monges, sacerdots, etc.

El perfil de les víctimes solia ser sempre el mateix: xiquetes o dones joves, de menys de vint-i-cinc anys, que volien escapar de la norma restrictiva de la moral franquista patrocinada per l'Església catòlica, i secundada la majoria de vegades per la societat i fins i tot per les mateixes famílies de les internes.

I així van anar passant els quaranta-quatre anys d'existència del Patronato de Protección a la Mujer, per la petjada del silenci, que era el que surava en aquells centres en els quals en no poques ocasions fins i tot estava prohibit que les internes pogueren parlar entre si, perquè es veia «perillós» que feren amistat entre elles. Unes dones joves que havien de suportar menjars infames i dutxes fredes en alguns dels reformatoris per a evitar que tingueren «pensaments impurs», o fins i tot mares joves embarassades a les quals els van arrabassar els fills sota el pretext que no els podrien criar en la situació personal que tenien.

Tot això, per descomptat, en un clima que les forçava a resar com a part d'aquest «procés de redempció» al qual eren sotmeses sense quasi saber-ho i que incloïa menyspreus i càstigs.

* * *

Les autores del llibre, María Palau Galdón i Marta García Carbonell, són dos joves graduades en Periodisme per la Universitat de València que van cursar màsters especialitzats en drets humans i estudis de gènere. Han col·laborat en mitjans com *La Vanguardia*, *elDiario.es* o *El Salto*, com també amb organitzacions memorialistes com Acció Ciutadana contra la Impunitat del Franquisme (Plataforma de Suport a la Querella Argentina - País Valencià).

Com les autores van dir, si a dia d'avui existira el Patronato de Protección a la Mujer, potser elles mateixes hi estarien recluses. Els quedarà, però, la satisfacció d'haver aportat llum al coneixement dels fets i de les injustícies, amb l'objectiu reparador envers les víctimes i el convenciment que organismes com aquell no tornen a existir.